

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.055.018
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

ВІДГУК

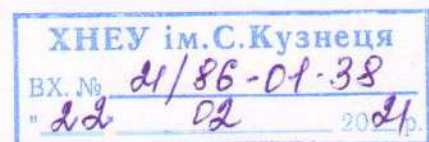
офіційного опонента доктора економічних наук,
професора **Мельник Тетяни Миколаївни**
на дисертаційну роботу **Хвостікова Андрія Ігоровича**

«Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору», виконану для здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 (056) «Міжнародні економічні відносини»

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

В останнє десятиріччя суттєві інноваційні досягнення і технологічні прориви у більшості сфер економіки, глобалізація та економічне зростання стали визначальними чинниками парадигми розвитку міжнародних торговельно - економічних відносин аграрного сектору як в кількісній, так і в якісній площині. Непередбаченість сучасної економічної кризи, викликані глобальною пандемією, загроза голоду, зменшення платоспроможного попиту населення, посилення дезінтеграційних процесів, самоізоляція країн та інші негативні чинники розвитку світового господарства формують певні передумови реальних змін у сільському господарстві, що слугує додатковим поштовхом трансформації бізнесу та стимулює до об'єднання ресурсних потенціалів аграрного сектору з метою їх ефективного використання, ідентифікації та компаративної оцінки. Міжнародні торговельно - економічні відносини формують в аграрному секторі відповідний вектор розвитку, додаткові порівняльні переваги та відкривають нові можливості для суб'єктів господарювання.

Водночас, сучасний стан вітчизняного агропромислового сектору характеризується використанням застарілого обладнання, відсутністю інноваційної складової у виробництві та реалізації продукції, якісного аналітичного забезпечення комерційних операцій, нестачею фінансових і

трудоу ресурсів для розширення виробничих потужностей та нарощування експорту, нерозвинутою інфраструктурою, що призводить до втрати конкурентних позицій підприємств на світовому ринку. Постає актуальне питання про розвиток та місце аграрного сектору України у глобальному середовищі. Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, багато аспектів теоретико-методологічного і прикладного характеру в царині розвитку міжнародних-економічних відносин аграрного сектору залишаються відкритими для досліджень. Зокрема, це стосується оцінювання якості інституційного середовища міжнародних торговельно-економічних відносин, визначення детермінант міжнародної конкурентоспроможності продукції аграрного сектору, що зумовило вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Подана на аналіз дисертація присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо подальшого розвитку теоретичних засад, розроблення методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі.

Окремі результати дисертації знайшли відображення в науково-дослідних роботах Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, зокрема в темах:

«Формування можливостей інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0118U007619), де особисто здобувачем виконано розділ, присвячений оцінюванню впливу аграрного сектору на розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин;

«Інноваційна складова розвитку зовнішньої торгівлі» (номер державної реєстрації 0120U102464), де особисто здобувачем розкрито змістовне наповнення міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі та інституційне середовище міжнародних торговельно-економічних зв'язків України в аграрному секторі.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, розроблені методичні підходи та рекомендації, що містяться у дисертації, є обґрунтованими. Виконане дослідження побудоване на глибокому та багатосторонньому аналізі наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених (с. 35-43; с. 61-63; с. 79-82; с. 141-143), в яких розкривається трансформація міжнародних економічних відносин, погляди щодо змістовного наповнення міжнародних торговельно-економічних

відносин, викладено підходи до формування та використання експортного потенціалу вітчизняного аграрного сектору, інструменти державної підтримки вітчизняних аграрних виробників, напрацювання щодо підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на міжнародному ринку.

Для вирішення поставлених у роботі завдань здобувачем використано сукупність методів наукового дослідження, зокрема морфологічний аналіз (с. 43-46), структурний аналіз, групування, декомпозиція та формалізація (с. 47, 84, 93-95, 118-120, 185-188, 205-207, 213), експертного оцінювання (с. 193-198, 204-212), методи статистичного аналізу (с. 101-117, 158-164, 170-175, 180-182, 288-296), статистичний аналіз рядів динаміки (с. 165-169, 274-275), регресійного аналізу (с. 132-135, 266-273), методу нечітких множин (с. 204-212). Використання зазначених методів дозволило сформулювати теоретичні засади формування та розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі України, удосконалити методичні підходи до оцінювання стану та рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі, удосконалити методичне забезпечення оцінювання показників впливу зовнішніх ринків на конкурентоспроможність продукції українського аграрного сектору.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети дослідження. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат ступенів новизни: удосконалено, дістало подальшого розвитку.

На захист автором представлено такі наукові результати:

2.1. Удосконалено методичне забезпечення оцінювання впливу міжнародних ринків на зміни й конкурентоспроможність українського аграрного сектору (с. 158-171), яке передбачає інтегральне оцінювання за індикаторами ціни, обсягів виробництва, експорту та імпорту товарів по країнах, споживання на внутрішніх ринках країн-експортерів та країн-імпортерів, кількості світових експортерів-конкурентів та імпортерів-споживачів, митних тарифів, обсягів квот для безмитного ввезення, обсягів тимчасових квот, обсяг запасів країн-експортерів та країн-імпортерів. Методичне забезпечення дає змогу обґрунтувати напрямки розвитку торговельно-економічних відносин в аграрному секторі в продуктовому (ринковому) розрізі.

2.2. Удосконалено методичне забезпечення оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі (с. 171-201), особливість якого полягає у визначенні ключових зовнішніх (лібералізація правил торгівлі; розмір мита в країнах-партнерах; нетарифні обмеження в країнах-партнерах; світові ціни; ємність зовнішнього ринку; екологічна ситуація) і внутрішніх (тарифні обмеження; нетарифні обмеження; інституційна складова (рівень корупції, рівень бюрократизації); ресурсні можливості; рівень розвитку технологій; ємність внутрішнього ринку; стан транспортно-логістичної інфраструктури; валютний курс) факторів, їх ранжуванні й оцінюванні. Результат має практичне значення, тому що дозволяє виявити найбільш загрозливі та найбільш перспективні для забезпечення активізації експортної діяльності аграрного сектору України чинники.

2.3. Удосконалено інституційне забезпечення розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі України (с. 77-96), яке ґрунтується на логіко-структурній схемі відносин в аграрному секторі України на глобальному, національному та корпоративному рівнях. Це дозволяє розширити розуміння міжнародних торговельних зв'язків у аграрному секторі, підкреслюючи вплив інституціональних факторів.

2.4. Удосконалено методичне забезпечення оцінювання якості міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі (с.), відмінність якого полягає у визначенні й обґрунтуванні рівня якості залежно від рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин, наявності певних інституціональних чинників, стану показників зовнішньоторговельної активності в аграрному секторі. Запропонований інструментарій дозволяє визначити характер відносин по відношенню до певних країн та запропонувати пріоритетні напрями співробітництва, рекомендації та заходи.

2.5. Набули подальшого розвитку елементи сутності міжнародних торговельно-економічних відносин (с. 201-214), особливість яких полягає у уточненні змістовного наповнення основних понять міжнародних торговельно-економічних відносин, їх виокремленні. Здобутком автора є виокремлення структури досліджуваного поняття, яка включає суб'єкти та об'єкти, форми, закони розвитку; принципи міжнародних торговельно-економічних відносин, додавання до їх змісту рівнів розвитку, рівнів взаємодії у міжнародних торговельно-економічних відносин, підкреслення особливостей.

2.6. Розвинуто методичний підхід до визначення рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі (с. 118-135), відмінність якого у сформованій сукупності показників за формами міжнародних торговельно-економічних відносин. Методичний підхід ґрунтується на використанні різноманітних методичних інструментів, має практичну значущість, тому що дає змогу визначити пріоритетні торговельні позиції в аграрному секторі й обґрунтувати перспективні експортно-імпортні операції між країнами.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації та широкого аналітичного інструментарію, застосуванням обґрунтованих економіко-математичних методів, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність підприємств, які здійснюють зовнішньо-економічну діяльність.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дисертаційної роботи Хвостікова А. І. полягає у розвитку теоретичних положень, отриманих висновках, які збагачують теоретичні основи міжнародних економічних відносин через уточнення понятійного апарату, структурування міжнародних економічних відносин в аграрному секторі, інституціонального підходу до регулювання міжнародних економічних відносин в аграрному секторі, розвивають аналітичний інструментарій та методичне забезпечення їх оцінювання.

Практична цінність результатів дослідження полягає в удосконаленні методичних підходів до оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору аналізу конкуренції на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції та оцінювання конкурентоспроможності української продукції, обґрунтуванні напрямів збільшення експортного потенціалу. Тобто розробки дисертанта є цікавими з практичної точки зору для суб'єктів міжнародних відносин, консультантів, наукової спільноти.

Практична цінність розробок Хвостікова А. І. підтверджується їх впровадженням у діяльність підприємств, а саме:

ТОВ «ХАРПРОД» (довідка № 200/1-20 від 12.06.2020 р.);

ТОВ «УРСК» (довідка № 112/1-3 від 10.02.2019 р.).

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друці за результатами дисертації опубліковано 10 наукових праць: 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу (Республіка Словенія), 6 статей в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 3 тези доповідей та матеріалів конференцій.

З огляду на це, з урахуванням виконання вимог пунктів 9, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. №167, а також Наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертації на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 №1220 апробацію результатів дисертаційної роботи Хвостікова А. І. слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 зі змінами від 31.05.2019 р.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно та відзначаючи достатньо високий рівень розробки теоретичних положень та методичних підходів, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення викликають дискусію:

1. В запропонованій схемі активізації формування та використання експортного потенціалу вітчизняного аграрного сектору надано поняття потенціал експортних бар'єрів. Варто було б уточнити зміст даного поняття та необхідність його включення до зазначеної схеми (с. 65) і доповнити роботу кількісною оцінкою експортного потенціалу аграрного сектору.

2. У роботі представлена еволюція теорій міжнародної торгівлі (табл. 1.1) і глибоко висвітлені етапи розвитку торговельних відносин (с. 28-30), але відсутній акцент на особливості складових міжнародних економічних відносин аграрного сектору.

3. На рис. 1.1. (с. 47) автором подані елементи сутності міжнародних торговельно-економічних відносин, де визначено середовище розвитку МТЕВ: політико-правове, інфраструктурне, економічне та соціально-культурне. У подальшому дослідженні автор наводить результати оцінки впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток торговельно-економічних відносин в аграрному секторі (с. 180). Варто припустити, що запропоновані елементи середовища розвитку МТЕВ корелюють із середовищем зовнішньої торгівлі, що не відображено в роботі.

4. В пп. 3.2 автор наводить показники функціональної відкритості національної економіки та результати їх обрахунків за визначений період (с. 181). У подальшому аналізі ці результати безпосередньо не використовуються, що ставить під сумнів доцільність їх включення в роботу.

5. У процесі оцінювання якості міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі автором слушно застосовано метод нечіткого логічного висновку. Незважаючи на обґрунтованість отриманих результатів, представлені складові залежності якості міжнародних торговельно-економічних відносин від запропонованих вихідних змінних (рис. 3.14 с. 212) вимагають більш детального пояснення.

6. В роботі дещо фрагментарно розглянуто форми та види міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрній сфері, зокрема, упущено науково-технічна, валютно-фінансова складова, міжнародний рух капіталу та робочої сили, що спрощує загальні висновки та точність підтвердження гіпотези.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки мають дискусійний характер і не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Хвостікова А. І.

7. Загальний висновок.

Дисертаційну роботу Хвостікова А. І. «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» можна визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування та удосконалення методичних підходів, і розробки практичних рекомендацій з розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору.

Дисертація Хвостікова А. І. за змістом відповідає спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового

ступеня доктора філософії. Обрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи виконано; результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація Хвостікова А. І. «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. №167, а її автор Хвостіков Андрій Ігорович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 (056) «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
міжнародного менеджменту
Київського національного
торговельно-економічного університету

Т. М. Мельник

Підпис завідувача кафедри
міжнародного менеджменту,
доктора економічних наук,
професора Т. М. Мельник
ЗАСВІДЧУЮ

Мельник Т. М. засвідчую
підпис
Г. В. Мельниченко